

ДѢЛО

Выходить во Львѣвъ ще Вѣрника, Четверга и Суботы крѣмъ рускихъ святыхъ) о... год. поп. Лхтер додатокъ „Библиотекѣ найзнам. повѣстей“ выходить по 2 печат. аркушѣ кождого 15-го и послѣднего дня кождого мѣсяца. Редакция „Администрація“ подъ Ч. 44 уллиця Галицка. Рукописи звертаються лишь на попереднѣ застереженнѣ. Оглашеннѣ принимаються по цѣнѣ 6 кр. бѣзъ одной трети печатной, въ рубр. „Надбеланѣ“ по 20 кр. а. в. Републикація неопечатаннѣ вольнѣ отъ порта. Предплату и инсераты принимають: J Львѣвъ Администрація „Дѣла“. J Вѣднѣ Haasenstein & Vogler, Wallfischgasse 10; M. Duker, Kiemergasse 13; G. L. Daube & Co., Singerstrasse 11 a.; Rudolf Mosse; F. A. Richter Nibelungengasse 4. Въ Франкофуртѣ M. Haasenstein & Vogler, E. L. Daube & Co. Въ Парижѣ Agence Havas. Въ Россіи Редакция „Кіевской Старинѣ“ въ Кіевѣ, почтовый урядъ и „Газетное Бюро“ В. Ф. Зама въ Одессѣ Дерзавская ул., д. Радли 9.

Предплата на „Дѣло“ для Австріи: для Россіи: на цѣлый рокъ . . . 12 ар. на цѣлый рокъ . . . 12 руб. на пѣвъ року . . . 6 ар. на пѣвъ року . . . 6 руб. на четверть року . . . 3 ар. на четверть року . . . 3 руб. съ дод. „Библиотекѣ“: съ дод. „Библиотекѣ“: на цѣлый рокъ . . . 15 ар. на цѣлый рокъ . . . 15 руб. на пѣвъ року . . . 8 ар. на пѣвъ року . . . 8 руб. на четверть року . . . 4 ар. на четверть року . . . 4 руб. на самѣ додатокѣ: на самѣ додатокѣ: на цѣлый рокъ . . . 5 ар. на цѣлый рокъ . . . 6 руб. на пѣвъ року . . . 2 ар. на пѣвъ року . . . 2 ар. Для Вѣрнѣвнѣ, крѣмъ Россіи: на цѣлый рокъ . . . 15 ар. на пѣвъ року . . . 7 ар. на четверть року . . . 3 ар. 75 ар. съ дод. „Библиотекѣ“: на самѣ додатокѣ: на цѣлый рокъ . . . 19 ар. на цѣлый рокъ . . . 6 руб. Поддѣлокѣ число коштуе 12 ар. а. в.

Просимо поспѣшити съ присылкою предплаты и залеглостей.

Внесеннѣ рускихъ послѣвъ.

Послы нашѣ внесли, якъ доносили мы въ послѣднѣмъ числѣ „Дѣла“, до ухвалы Сейму краєвого внесеннѣ, звываюче правительство, щобы заснувало гимназію руску въ Перемышлѣ, и Выдѣль краєвий щобы розсѣднѣвъ и Сеймови на найближшій сесіи предложивъ, абы въ Станиславовѣ, Стрию, Коломыи, Тернополи, Бережанатъ и Золочевѣ або евентуально въ иншихъ мѣстахъ заведеннѣ були будьто окремі гимназіи, будьто стали рѣвноряднѣ класы съ языкомъ выкладовымъ рускимъ.

Тымъ способомъ запукано на ново такъ у правительствѣ державного якъ и у найвышшѣмъ законодательной власти въ краю о частковѣ рѣвноуправненнѣ языковѣ въ школахъ середныхъ. Оба тѣ факторы суть выключно компетентнѣ рѣшати въ той справѣ, именно въ першій линіи Сеймъ краєвий, котрый въ р. 1867, ухвалюючи уставу о языкѣ выкладовомъ въ школахъ середныхъ, застерѣгъ собѣ право, робити въ той уставѣ всякнѣ можливнѣ змѣны на будучнѣдѣ.

Справу рускихъ гимназій, хотя въ иншій формѣ, порушили нашѣ послы вже въ часѣ послѣднѣй сесіи сеймовой. Еи однакомъ удалось большости сеймовой заступити внесеннѣмъ о утравнѣннѣ въ всѣхъ середныхъ школахъ Галичины. Тымъ и все дѣло проволѣклося о цѣлый довгій рокъ. Нынѣ утравнѣннѣ валежитъ вже до усоншихъ. Дитинка та була вже въ сповитку такъ мишернѣнка и неспособна до жата, що Академія краковска, оба краєві университеты, Товариство учителей середныхъ школъ у Львовѣ, запрошеннѣ до консультаціи, велѣли еи чимъ скорше по спартанскому звычаю вынести на загибель въ Тайгетъ. Нынѣ про утравнѣннѣ въ школахъ середныхъ ледви чи мѣгъ-бы якнѣ педагогъ подумати на серію. Съ тымъ утравнѣннѣмъ и дивна рѣчь! Сеймъ хотѣвъ подбати о языкѣ рускнѣ въ школахъ польскихъ и зневолити Поляковъ учити руского языка, а опирався вѣрва силами, щобы, борони Боже, руска молодѣжь школъ середныхъ не мала нагодѣ науку свою побирати въ матернѣмъ языкѣ!

Але годѣ нынѣ бавитись въ рекрамнаціи. Жаль тѣлько, що въ нихъ по старій модѣ тѣ самѣ, що колись боролись противъ бюрократизму, бавляться въ бюрократѣвъ дуже радо, и що справы школьнѣ рѣшаються у насъ не такъ въ мотивѣ чистѣ дидактичнѣхъ, якъ больше политичнѣхъ и то, розумѣясь, съ великою короткоглядностю. Тутъ въ одной стороны правильнѣ полагодженнѣ краєвой особацѣ а тымъ самымъ и доля обохъ народѣвъ зложена уставою въ руки Сейму, а тутъ въ другой стороны большѣсть его не въ силѣ выйти въ вачарованого колеса и рѣшитись бо-дай на першій крокъ въ тѣмъ дѣлѣ.

Колись Русинамъ дорѣвано византизмомъ, застоялостю, полученою съ регрессомъ, а чейже поступованнѣ большости сеймовой, держаточна правила „най буде якъ бувало“, не можна навѣсти прогрессомъ. Мы дуже добре повиннаемо розумованнѣ большости сеймовой: не уступати въ криты въ правѣ въ користь народу польского выборотыхъ, але большѣсть та може бути певною, що Русины галицкнѣ не спочивають въ своихъ домаганнѣхъ о свои права на своей землѣ и що усобица наша въ користь однихъ и другихъ не устане, доки Русь своихъ правъ собѣ не выберѣ. До заключеннѣ „agody“ на словахъ треба бы дуже сентиментальной Русь, а тои нынѣ вже нема. Нынѣ Русь галицка свѣдома того, що ѣи яко народни въ Австріи належится, а „професципнѣ“

еи, до котрого дехто такъ горячо вѣтхав, бѣзъ рѣвноуправненнѣ есть пустымъ фантомомъ.

Але не тѣлько важнѣ взгляды политичнѣ вымагають рѣвноуправненнѣ языкового въ школахъ нашихъ, не тѣлько лежить та справа въ интересѣ обохъ народѣвъ, заселяющихъ Галичину и въ интересѣ самой-жѣ державы, — она мае за собою и певнѣ незаперчимѣ даннѣ статистичнѣ. Возьмѣмъ лише урядовѣ справозданнѣ до рукъ и порѣвнаймо, о скѣлько не то польска, але въ загалѣ молодѣжь другихъ народностей австрійскихъ въ отношеннѣ до руской есть вывѣнована школами середными.

Въ 1883 р. числила Галичина 23 гимназіи на 11.284 учениковъ. На одну гимназію припадало въ пересѣчи 491 школярѣвъ. Зъ того числа було учениковъ Русинѣвъ 1877. Въ справедливой пропорціи повиннѣ про-То Русины посѣдати чотыри рускнѣ гимназіи. Чи есть такъ? Жиды въ тѣмъ аглядѣ суть лучше положеннѣ, бо для 1934 учениковъ своего исповѣданнѣ посѣдають двѣ гимназіи, одну у Львовѣ, другу въ Бродяхъ. Мало того. Молодѣжь дольшнѣй Австріи (нѣмецка) посѣдае для своего образованнѣ рѣвножь 23 школъ, т. е. на одну гимназію припадае тамъ лишь 307 учениковъ; въ горѣшнѣй Австріи — 4 гимназіи, а въ кождѣй по 308 учениковъ. Въ Чехахъ на 52 гимназіи припадае учениковъ 16.686, т. е. пересѣчно на одну гимназію 321 хлопцѣвъ. Въ Далматинѣ для 122 учениковъ существуетъ вже одна гимназія. Зъ того и выходитъ, що нема народу въ Австріи, котрый бы на поли школьничества бувъ такъ покривдженнѣ, якъ народъ рускнѣ, котрый для 1877 учениковъ посѣдае лишь одну-однѣсенку гимназію. Неимовѣрнѣ дѣло, але правдивѣ. Въ порѣвнаннѣ до Далматинѣ, котра кувитурою стоить по ва Галичиною, Русины повиннѣ бы посѣдати 15 гимназій. И се мабуть достаточно иллюструе наше положеннѣ въ Австріи, унормованѣ уставою сеймовою въ 1867 року.

За внесеннѣмъ рускихъ послѣвъ стоить нынѣ весь народъ рускнѣ. Оно поддѣсанѣ крѣмъ внескодавца пос. Романчука тремя нашими владиками, яко представителями духовенства, що дае значный контингентъ молодежи гимназійной, поддѣсанѣ послами руского клубу и навѣтъ кѣлькома тымъ невыравнѣми послами, що то большѣ лише gente — Rutheni. На тѣмъ поли, видко, зсолидаризуався всякнѣ, навѣтъ той, хто хочъ трохи отчувае кринду, яка дѣвѣся Русинамъ. Легковажити правительствѣ и польской большости сего внесена годѣ. Скудность бюджету державного не може тутъ входить въ рахунокъ. Галичина въ загалѣ есть подѣвъ аглядомъ числа школъ середныхъ во всѣхъ краєвѣхъ коронныхъ наибольшѣ усослѣдженно, а вывѣнованнѣ въ першій линіи другой руской гимназіи, о котру послы нашѣ упоминаються, не буде такъ дуже коштовнѣ въ порѣвнаннѣ съ користями, якнѣ полагодженнѣ тои першой справедливом претенсіи Русинѣвъ принесѣ краєви и державѣ.

Открыте письмо кн. Ром. Чарторыйского.

Въ справѣ недавного выбору посла въ Долинѣ напечатавъ „Kurjer Rozpiski“ слѣдуюче открыте письмо кн. Романа Чарторыйского, вице-презеса вѣсходно-галицкого польского центрального комитету выборного:

„Бездѣльнѣ центральному комитету выборного для вѣсходной Галичины подчасъ оставныхъ доповняющихъ выборовъ до Сейму выключала зъ кождого аглядѣ оправданѣ здивованнѣ. Будучи заступникомъ председателѣ того комитету, почувуючи до якогосъ отечени посередной отвѣчальности и бажавъ бы я бездѣльнѣ свою вытолковать.

Бдннѣмъ, на жаль, оправданнѣмъ, на яке мене теперь стати, есть недостача здоровья — подуга, зъ причинѣ котрой я вже оемѣй мѣсяцѣ

засуженнѣ на цѣлковитѣ оторваннѣ себе отъ занятій и обовязковъ публичныхъ.

Щиро сожалѣю, що якнѣ-разъ выбѣръ посла въ округѣ Долина-Болехѣвъ-Рожнѣвъ отбувся бѣзъ интервенціи комитету центрального. Сожалѣю тымъ большѣ, що зѣ стороны Русинѣвъ поставленнѣ кандидата такъ поважного, якъ профессоръ университету д рѣ Александрѣ Огоновскнѣ. Если колѣ, то въ тѣмъ случаю належало усиленно старатися о компромисѣ.

Далогого сталося внакше? — сего въ теперѣшнѣй самотѣ я вытолковать не въ силѣ. Дбавъчи все — хочъ зъ далека — о гадку и память давныхъ прятелѣвъ и товариштѣвъ великопольскихъ, и знающнѣ, якъ живо займають ихъ справы польско-рускнѣ, прошу о гостинѣнѣ для тыхъ кѣлькокъ слѣвъ.“

Зъ обовязку дневникарского наводимо се открыте письмо кн. Романа Чарторыйского, перепечатанѣ такожь у воѣхъ дневникахъ галицко-польскихъ. Письмо се — хочъ не хочемо подзрѣвати автора, шо бѣзъ его написавъ внакше, якъ може мыслитъ, — письмо се, кажемо, Русинѣвъ анѣ не грѣбѣ, анѣ не студитъ. Зъ него хлѣба выховило-бы, шо кн. Романъ Чарторыйскнѣ, хочъ уже довшій часъ проживае въ Галичинѣ, не отстрѣляннѣ ще добре съ политикою галицкакъ Поляковъ оупротивъ Русь, мамо того, шо самъ кн. Романъ уже шагна ратъ fuit въ центр. комитетѣ выборчѣмъ при загалныхъ выборахъ до Рады державной. Тогдѣ кн. Романъ Чарторыйскнѣ, о скѣлько собѣ пригадуемо, не бувъ недужнѣ, але бравъ живу участь и мавъ важный гололъ въ комитетѣ, а прѣцѣнъ о якѣмъ-небудъ „компромисѣ“ мы тогдѣ не чували, хочъ то часъ дуже недавнѣй и люде не змѣнялися... Впрочемъ, якъ нашѣ Поляки розумѣють компромисъ! Ты, Русине, вырѣчаешъ своихъ правъ, стань безгланою рыбою та потакуй на все, шо говорятъ и роблятъ цанове Поляки! Дякуемо красеннѣко!

О экономичнѣмъ станѣ селянъ въ Галичинѣ.

Резерватъ, выголошеннѣй на окружнѣмъ Вѣчи на роднѣмъ въ Станиславовѣ для 8 грудня 1886, Северина Даниловича.

II. Мы бачили, якнѣ нашѣ селянскнѣ станѣ, въ чѣмъ маємо жити и якъ стоимо, — ану-жъ придѣвѣмся теперь, якъ оно иде намъ тое житиѣ: якнѣ выдатки, якнѣ порядки, шо у насъ злого и шо починати бы намъ.

Жѣймо все въ державѣ, бо-жѣ внакше и не може бути, — муситъ бути межѣ людьми якнѣсь ладъ, якась спѣльнѣсть. На удержаннѣ того ладу державного люде, розумѣясь, муситъ поносити выдатки. И мы селяне поносимо дуже богато выдатковъ на то: выдатковъ спѣльныхъ державныхъ, краєвыхъ, повѣтовыхъ, громадскихъ и т. д. Придѣвѣмся отже, шо мы селяне даємо на публичнѣй потребности.

Наибольшѣ выдатковъ мае держава, де все краѣ нашѣ австрійской монархнѣ разомъ складаются. Доходу наша австрійска держава (бѣзъ Угорцины) мае рѣчно по-надъ 500 миліонѣвъ ар., а однако сего не стае и шо року ще богато миліонѣвъ дозичують, — такнѣ великнѣ выдатки робитъ держава! Найтяжнѣми выдатками суть: выдатокъ на войско и проценты отъ довгѣвъ, шо ихъ держава отъ давна понавчала и все дозичуе. Войско и тѣ проценты забирають большѣ половину всего доходу державы шо року. Крѣмъ сѣльныхъ державныхъ выдатковъ мае ще кождый край, тай и наша Галичина мае свои выдатки краєві, повѣтовѣй, громадскѣй и иншнѣ. На все тѣ величезнѣ выдатки берутся грошѣ майже лише въ рѣвного рода податковѣ: грунтового, домового, доходного, зарѣбкового, всякихъ акцизѣ, оплатѣ, тансѣ, стемпльнѣхъ и т. д. и изъ всѣлякихъ додатковъ до податковъ. Кождый отже край, кожда громада и кождый человекъ муситъ въ свои працѣ давати значну часть на тѣ всѣлякнѣ публичнѣй потребности. Насъ тутъ очевидно передѣвѣтъ обходить, шо платитъ наша Галичина, а особливо станѣ селянскнѣй. Всего непосредного податку платитъ Галичина близько 10%, миліона; въ того податку грунтового 4.600.000 ар. На селянъ припадае: податку грунтового . . . 3.200.000 ар. домового, клясового и чиншного 1.300.000 ар.

доходного (33%) . . . 1.500.000 ар. ексекуційного и отсѣтокъ проволоки 120.000 ар. краєвого кругло . . . 2.000.000 ар. додатковъ повѣтовыхъ выдѣе на 1.000.000 ар. додатковъ индемнизацийнѣ . . . 2.000.000 ар. Кошты громадского варяду трудно у насъ обчислити. По селлахъ, — вчисляючи дохѣвъ зъ грунтовъ громадскихъ на то обернѣныхъ, рѣвнѣ дачки и складки громадскѣй — вынесутъ кошты варяду громадъ до 1.500.000. До того дочисляемо въ дохѣдѣвъ 201 мѣсть и мѣстечокъ нашихъ, де копытковѣ и торговѣ дае близько 1.000.000 а дохѣвъ зъ провинаций 1.300.000 и де селяне въ самыхъ тыхъ мѣстахъ та мѣстечкахъ становлятъ значнѣ число мешканцѣвъ — кругло суму 1.500.000, котру певно посередно або непосредно поносять селяне. Разомъ отже число кошты варяду громадского, шо ихъ поносять селяне, на кругло 3.000.000 ар.

Податку отъ соли, 1 ар. 10 кр. на голову, платятъ селяне кругло 5.000.000 ар. Отъ тютюну паде по 1 ар. 40 кр. на голову, але рыхуо лише 4.000.000 ар. Зъ рѣшты консумційного податку и оплатѣ цловыхъ, шо разомъ на Галичину выносятся до 9 миліонѣвъ, а де горѣвка, другѣ напитки и нафта наибольшѣ приносятся, числомъ дуже умѣрено на 4.500.000 селянъ лише 5.000.000 ар.

Стемпльнѣ, таксы и оплаты въ Галичинѣ приносятся вѣсше 5 миліонѣвъ, въ чѣмъ лише оплатѣ за перенесеннѣ власности 1.500.000 ар. Зважимо, шо у насъ межѣ селянами така сила процесѣвъ, пертракций и контрактѣвъ, шо селяне мають большѣу половину землѣвъ и то дуже ровкавалкованон, и она разъ-на-разъ переходитъ въ руки до рукъ, якъ нѣгде инде, а далше, шо у насъ торговельнѣй станѣ и оборотѣ аглядно дуже малый, — то певно не за богато, якъ не за мало, поракуюмо зъ тыхъ 5 миліонѣвъ — на селянъ 3.000.000 ар.

Зъ льотернѣй часло на селянъ менше навѣтъ якъ третину всего приходу, т. е. 500.000 ар. Оплату за рогатки державнѣй и краєві, шо чистого приносятся 700.000 а съ коштами побору будуть выносити большѣе якъ 1.000.000, числомъ на селянъ 700.000 ар.

Разомъ отже плататъ селяне зъ Галичинѣ податковѣвъ, та оплатѣ, державныхъ, краєвыхъ, повѣтовыхъ, громадскихъ и иншихъ шо року 32.328.000 ар.

Але крѣмъ тыхъ тигарѣвъ мають селяне ще дуже богато иншихъ выдатковѣвъ характеру публичного, то значить не для своего утриманнѣ, — якъ выдатки на процессы адвокатѣвъ та писарямъ, нотарямъ за контракты и таке инше, далше выдатки религиознѣй, то на конкуренцію при будѣвляхъ церкви або будѣвляхъ парохіальныхъ, то на требѣ христнѣанско-церковнѣй, за котрѣ треба вынагоридити свщеника, бо днѣ у насъ отъ державы не дѣстае достаточного утриманнѣ. На то все числомъ дуже мало, по 4 ар. на рокъ отъ кождѣй родинѣ. Числячи родину по 5 душѣ, выдѣе 900.000 родинѣ, отже разомъ выдатку 3.600.000 ар.

Такъ отже всехъ выдатковѣвъ, котрѣ селяне Галичины конче муситъ поплатити въ своего доходу, выносить 35.928.000 ар., або кругло 36 миліонѣвъ ар. рѣчно.

Шо же теперь лишаеш на житиѣ? Мы еказали перше, шо все дохѣвъ зъ землѣвъ таікѣй, шо въ него мають селяне жити и все выдатки поплатити, выносятся 156 миліонѣвъ. Але тамъ мы не рахували того, о чѣмъ будемо потомъ говорить, шо на селянскихъ грунтахъ есть на близько 30 миліонѣвъ дову, ваинтабульованого, выдѣе кождѣй рахуючи лише 15% отсѣтокѣвъ, выдѣе 4.500.000 процентѣвъ на рокъ; а у насъ банкнѣ (рустаканнѣй и иншѣ) съ отсѣтками проволоки и коштами далеко большѣе берутъ, — а о жидѣвскихъ довгахъ вже и не кажу. Правда, шо нашѣ селяне тѣ проценты платятъ неправильно, але за то ихъ лицѣтуютъ, а то выдѣе ще горше и ще большѣе коштѣвъ. Якъ отгагнѣемо отже проценты, — то лишается на житиѣ и выдатки 151.500.000 ар. А теперь отрахуѣймо отъ того выдатки, котрѣ мы вывѣсше врахували, — то лишается лише 115.572.000 ар., а най рахуѣймо кругло 116 миліонѣвъ. А то значить, шо на голову не выдѣе навѣтъ цѣлыхъ 26 ар. на цѣлый рокъ, а на день, то ледви 7 крейцарѣвъ а. в. припадае на голову! Зъ тыхъ 7 крейцарѣвъ треба бы и выживатися, и убраться и зтопити, бо дѣса у селянъ такъ мало, шо ѣ третина потреби не покрывѣ, — и всякнѣ родинѣ та домашнѣй потреби обѣднати.

